

*Мельничук Т. В.,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права НУ «Одеська юридична академія»*

ЦІНА ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. У статті аналізуються підходи до визначення показника ціни економічної злочинності у пострадянській та зарубіжній кримінології, на основі відомих статистичних даних про розмір матеріального збитку, заподіяного виявленими злочинами, визначена ціна економічної злочинності в сучасній Україні, окреслено переваги та перспективи практичного застосування цього показника.

Ключові слова: економічна злочинність, ціна злочинності, наслідки злочинності, шкода.

Постановка проблеми. В арсеналі статистичних можливостей оцінки криміногенної ситуації кримінологічна наука оперує показником «ціни» злочинності, який покликаний визначити наслідки індивідуальної та масової злочинної поведінки у їх вартісному вираженні. У державах, які мають сталий поступальний розвиток економіки та інших сфер суспільних відносин, традиційною стала практика розрахунків «вартості» злочинності, що дає змогу оптимізувати кримінологічну політику, а також мати відносно достовірну картину не лише результативності, але й ефективності заходів, що вживаються. На офіційному рівні ведеться підрахунок, який включає конкретні показники прямої шкоди з урахуванням структури злочинності, а також витрат на кримінальну юстицію. Порівняння ціни злочинності та витрат на попереджувальну діяльність дає можливість визначення її рентабельності останньої. Не зважаючи на деякі труднощі у проведенні підрахунків, які обумовлені нематеріальним характером деяких видів шкоди, а також на відсутність усталеної методології обрахування ціни злочинності, отримання таких даних себе виправдовує.

Вивчаючи показник ціни злочинності, дослідники неодноразово вказували на те, що найбільших збитків серед різновидів протиправної активності завдає злочинна економічна діяльність (і це не враховуючи опосередкованої шкоди); розміри заподіяної нею шкоди значно перевищують збиток від традиційної вуличної злочинності. Зокрема, за даними А. Лайтінена, у Фінляндії фінансова шкода, що завдається традиційними злочинами, складає менше 5 % від шкоди, завданої злочинами корпорацій [1, 7-8].

Впровадження заходів попереджувального впливу на економічну злочинність поміж іншого завжди піднімає серію суто утилітарних питань, тому оцінка та прогнозування потенційної шкоди від економіч-

них злочинів та витрат бюджету на їх недопущення видається доцільною та необхідною при прийнятті рішень як на найвищому політичному рівні, так і в межах забезпечення безпеки окремої галузі чи навіть підприємства. Не дивлячись на це, в Україні реалізація програм запобігання тіншовій економіці та економічній злочинності проходить без належного наукового та економічного обґрунтування. Протидія відбувається «точково», спрямовується на короткострокову перспективу, тому й результати зусиль досить невтішні. Навряд чи можна говорити про розумний баланс ресурсного забезпечення та економічної доцільності заходів протидії за умов відсутності підрахунків «ціни» економічної злочинності.

Метою даного дослідження є, по-перше, вироблення належного науково-методичного обґрунтування показника ціни економічної злочинності, по-друге, визначення сфери його практичного застосування, і по-третє, оцінка впливу цього показника на програмування попереджувальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Ціна як статистичний показник злочинності не отримала належної уваги з боку вітчизняних кримінологів. У Росії окремі аспекти розглядали вчені М. М. Бабаєв, В. Е. Квашиш, В. В. Лунєєв, В. С. Овчинський тощо. Більш жвавий науковий інтерес до проблеми ціни різних видів злочинності спостерігається серед зарубіжних дослідників, серед них – Д. Андерсон (Anderson D.), П. Клаус (Klaus P. A.), М. Коен (Cohen M. A.), Т. Міллер (Miller T. R.), Р. Познер (Posner Richard A.), Дж. Роман (Roman J.), А. Херрел (Harrel A.) та ін. На відміну від пострадянської кримінологічної науки, представники якої здебільшого надають перевагу емпірично-описовому рівню методології визначення ціни злочинності, у зарубіжній кримінології цей показник аналізується за допомогою економіко-математичних моделей.

Викладення основного матеріалу. Показник ціни економічної злочинності є похідним від загального показника ціни злочинності. При наявності досить прогресивних наукових кроків у його визначенні, досі невирішеними залишаються ряд проблем, пов'язаних зокрема з економічною оцінкою латентної злочинності, визначення вартості злочинів некорисливого типу тощо [2].

Дослідження ціни економічної злочинності невідривне від концепції економічного аналізу злочинності. Одні з перших розробок економіки злочинності пов'язують з іменем американського неонституціоналіста, лауреата нобелівської премії Говарда Беккера. У 1968 р. він опублікував статтю «Злочин та покарання: економічний підхід», де аналізував злочинність як діяльність раціонального індивіда, який прагне максимізувати свою вигоду. Його ідеї знайшли свій розвиток у роботах Дж. М. Б'юкенена, Д. Стиглера, М. Фрідмена.

Економічний підхід виходить з посилки, що злочинна діяльність – це така ж професія, якій люди присвячують повний або неповний робочий час. Вони вирішують стати злочинцями, оскільки очікують, що «прибуток» від рішення стати злочинцем – приведена цінність всієї суми різниць між вигодами і витратами, як негрошовими, так і грошовими, – перевершує «прибуток» від заняття іншими професіями. У такий спосіб безробіття в легальному секторі збільшує число злочинів проти власності не тому, що воно пробуджує в людях тривожність і жорстокість, а тому, що скорочує «прибуток» від легальних професій. Кількість і тяжкість злочинів серед жінок зростає в порівнянні з чоловіками, оскільки їм стало «прибутковіше» брати участь у ринкових видах діяльності, включаючи і злочинну.

Найбільш суперечливий висновок з економічного підходу до аналізу злочинності полягає в тому, що покарання «роблять свою справу», тобто що «підвищення ймовірності викриття злочинців і подальшого їх покарання скорочує рівень злочинності, тому що доходи від неї стають меншими» [3]. На думку Г. Беккера, оптимальний розподіл ресурсів, що спрямовуються на боротьбу зі злочинністю, вимагає точної оцінки соціальних втрат від злочину. У вартість шкідливих наслідків злочину він включав прямі збитки потерпілих, витрати держави на боротьбу зі злочинністю (при чому граничні витрати повинні встановлюватися на рівні граничної шкоди від злочинів), і втрати суспільства від непрацездатності правопорушників [4].

Вплив ідей економістів на розвиток кримінологічних вчень у США підтверджується висунутими у 60-х роках ХХ ст. гіпотезами про те, що діяльність системи кримінальної юстиції якісно не відрізняється від будь-якого іншого економічного виробничого процесу. У зв'язку з цим пропонувалося визначати сукупні витрати суспільства на злочинність за наступною формулою: $TC = w_*L + r_*OF$, де TC – сукупні витрати (total costs), w – вартість одиниці ресурсів, r – виражені в грошових одиницях середні втрати від кожного злочину, OF – рівень злочинності (offense ratio), L – ресурси кримінальної юстиції [5; 6].

Загальні методологічні засади ціни злочинності дають підстави визначати ціну економічної злочинності як грошову оцінку або вартісне втілення суспільно-

небезпечних наслідків економічних злочинів та включати до її складових: 1) пряму матеріальну шкоду; 2) непрямі втрати – упушену вигоду; 3) витрати на кримінальну юстицію.

Прямий (безпосередній) збиток матеріального характеру розраховується у грошовому еквіваленті і зазвичай має цифровий вираз в абсолютних числах чи відносному /відсотковому значенні до ВВП або розміру бюджету країни.

Як зазначає П. С. Берзін, поняття реальних збитків охоплює відповідні втрати, яких зазнав потерпілий, та /або витрати, які він зробив чи мусить зробити для відновлення своєї порушеної соціальної цінності. Такий підхід зумовлює висновок про те, що, наприклад, втрати у кваліфікованому складі фіктивного підприємництва утворюються створенням та /або придбанням суб'єкта підприємництва і не охоплюють ті втрати чи витрати, які були утворені подальшою діяльністю створеного (приданого) суб'єкта підприємництва. У кваліфікованому складі шахрайства з фінансовими ресурсами такі збитки включають втрати кредитора, яких він зазнав у зв'язку з поверненням чи відновленням свого права на передані винному кошти, а у складах виготовлення, збуту та використання підроблених недержавних цінних паперів охоплюють відповідні втрати у майні й витрати, яких зазнали особи, що придбали підроблені цінні папери, і стосуються виконання ними зобов'язань із сплати коштів [7].

На практиці за результатами судового розгляду кримінальних справ заповнюється картка на справу в разі встановлення судом сум матеріальних збитків, моральної шкоди, сум прихованого прибутку, несплачених податків, зборів, інших обов'язкових платежів, несплачених митних платежів, неповерненого кредиту, предметів історичної та культурної цінностей, недоброякісних товарів, продукції, що реалізується з порушенням авторських і суміжних прав [8].

Розміри упушеної вигоди складаються із сум відповідних коштів, які потерпілі могли реально одержати, якби винний не перешкодив цьому шляхом реалізації мети прикриття за допомогою створеного чи придбаного суб'єкта підприємництва незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона (ч. 2 ст. 205 КК), порушення прав та інтересів кредиторів протиправними діями, пов'язаними з банкрутством (ст. ст. 218-221 КК), надання завідомо неправдивої інформації кредитору, що призвело до одержання субсидії, субвенції, дотації, кредиту чи пільг щодо податків (ч. 2 ст. 222 КК), вчинення умисного обмірювання, обважування, обраховування чи іншого обману під час реалізації товарів чи надання послуг (ст. 225 КК) [7].

Економетричні дослідження ціни економічної злочинності ускладнюються низкою методологічних проблем, серед яких і латентність протиправної економічної злочинності. Як відомо, своє відображення у статистиці та відповідне реагування знаходить в

середньому лише 10 % від фактично вчинених економічних злочинів. Тому для обрахування матеріальної шкоди можна використовувати й непрямі методи, які хоч і не дають точну цифру, але складають уявлення про масштаби ціни економічної злочинності. Так, розрахунки обсягів злочинно отриманих доходів, що відмиваються, об'ємів тіншової економіки, об'ємів нелегальних шляхів втечі капіталів здійснюються за допомогою наступних методів – визначення розбіжності між фактичними і офіційно врахованими трудовими ресурсами (*discrepancy between actual and official labor force*), розбіжності між витратами і доходами (*discrepancy between expenditure and income*), аналіз обсягу операцій (*transactions approach*), аналіз співвідношення готівкових грошей і вкладів (*cash-deposit ration*), методу попиту на гроші (*currency demand approach*) [9].

Згідно Всесвітнього огляду економічних злочинів 2011 року, більшість респондентів, які зіткнулися з економічною злочинністю за останні 12 місяців, оцінюють збитки до 5 млн. доларів США. Найбільш дорогими для організацій виявилися три найбільш поширених види зловживань, а саме, незаконне привласнення майна, хабарництво і корупція, маніпуляції з фінансовою звітністю. Але фінансові збитки – лише один з аспектів шкоди, яка завдається організаціям від шахрайської діяльності, і часто навіть не найзначніший. Супутній збиток і його негативний вплив на репутацію і бренд, вартість акцій, настрої в колективі, відносини з партнерами призводять до значних збитків бізнесу. З тих організацій, які зіткнулися з економічними злочинами в 2011 році, 23 % повідомляють про погіршення настроїв у колективі, 17 % – про збиток бренду організації і 13 % – про шкоду діловим відносинам [10].

На офіційному рівні матеріальний збиток від економічної злочинності визначається в США, Німеччині та деяких інших країнах. Так, за оцінками фахівців США, втрати від такого виду економічної злочинності, як злочинність корпорацій, досягають від 174 млрд до 231 млрд доларів на рік.

У 2008 році в США загальні економічні втрати жертв склали \$1,19 млрд за насильницькі злочини і \$16,21 млрд. за майнові злочини (як зареєстровані, так і невиявлені). На програми компенсації жертвам було виділено \$499,9 млн у 2010 році. У 2009 році загальна сума втрат від усіх випадків інтернет-шахрайства згідно з даними правоохоронних органів складала \$559,7 млн (середня сума грошової шкоди – \$575 на одну скаргу) [11].

У ФРН збиток, що заподіюється в результаті махінацій з підзядами в будівництві, оцінюється у 7 млрд марок щорічно; в результаті шахрайств із сплатою податків – у 5,5 млрд марок щорічно; в результаті використання незабезпечених чеків і векселів – у 2 млрд марок щорічно.

В Італії через руки мафії досі проходить 65 млрд євро на рік. Злочинні угруповання викачують 100 млрд євро з легальної економіки – суму, еквівалентну 7 % ВВП країни [12].

У Швейцарії економічна злочинність, у тому числі за участю іноземців, охоплює 3 % національного продукту і вартує державі 9 млн. швейцарських франків [13].

Величезних збитків від економічної злочинності зазнає Росія. Так, у свій час Н. Ф. Кузнєцова зазначала, що сформована тіндова експортно-імпортна система, за оцінками фахівців, дозволила тільки за п'ять років (1993-1997 рр.) перевести за кордон до 400 млрд незаконно здобутих доларів США, відмити їх шляхом вкладень у нерухомість і банки, інвестицій в іноземне виробництво [14, 114].

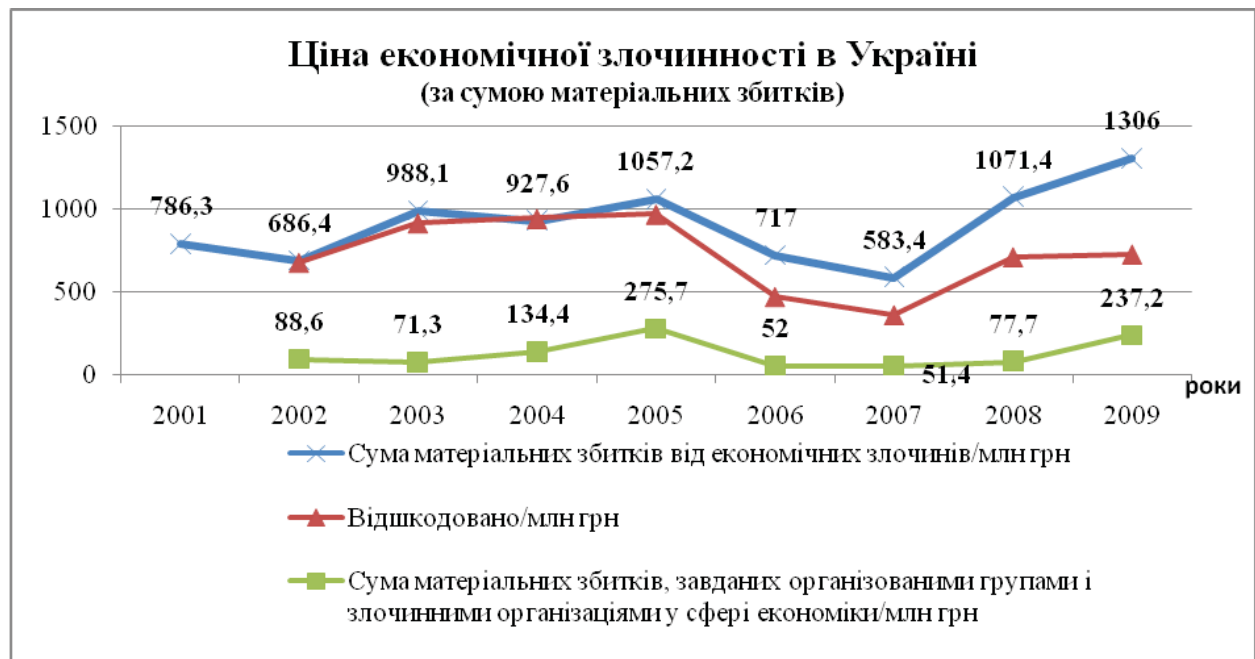
За оцінками експертів МВФ і Світового банку нелегальний відтік капіталу в Україні в період 2000-2008 рр. склав 82 млрд. дол. (17 місце серед рейтингу країн, перші три у Китаю, Росії та Мексики). Аналогічне дослідження періоду 2000-2009 рр. дає цифру 92 млрд. і 16 місце в рейтингу [15, 11].

На основі деяких даних відомчої статистики Міністерства внутрішніх справ України можна визначити ціну економічної злочинності за елементом прямої шкоди, тобто суми матеріальних збитків, завданих економічними злочинами. Графік демонструє тенденцію збільшення ціни злочинності у сфері економіки, але зменшення рівня відшкодування збитків в останні роки.

Що стосується витрат на утримання системи кримінальної юстиції, яка здійснює попереджувальний вплив на злочинність, в цілому Україна з бюджету виділяє менше 2 % ВВП [2].

Ціна економічної злочинності як суто кримінологічний показник справляє поміж іншим суттєвий вплив і на інші макро – та мікропоказники, що безпосередньо не пов'язані із безпосередньою шкодою, але можуть становити частину упущеної вигоди внаслідок втрати ділової репутації, конкурентоспроможності тощо.

Конкурентоспроможність економіки, методи її виміру та визначення зв'язку із динамікою зростання на різних етапах економічного циклу вже не перше десятиліття перебувають у центрі уваги економістів та політиків, адже в залежності від якості тих чи інших оцінок та ступеня їх відповідності реальній економічній ситуації визначається ґрунтовність стратегічних рішень на макро – та мікрорівні. Найбільш поширеним серед фахівців є звіт Світового Економічного Форуму, за методологією якого розраховується індекс глобальної конкурентоспроможності та індекс конкурентоспроможності бізнесу. Він включає вартість тероризму для бізнесу, організовану злочинність, ефективність рад директорів, вартість злочинності та насильства для бізнесу, нецільове використання суспільних коштів, спроможність аудиту та звітності [16].

Україна хронічно відстає від більшості країн майже за усіма макроекономічними критеріями та оцінками, залишається на периферії світових інноваційних систем і в результаті має низький рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності (порівняно з країнами ЄС в 2006 році зайняла 78 місце серед 125 країн).

За оцінками Світового Банку, високий рівень злочинності не тільки позбавляє державу значної частки приватних іноземних інвестицій, але і в деяких випадках (на рівні окремих країн) «з'їдає» до 8 % економічного зростання. Такі економічні показники, як обсяги та ефективність приватних інвестицій, були б вищими, стверджують експерти, якби не атмосфера загальної невпевненості, викликана рівнем злочинності в регіоні. Замість того щоб сконцентруватися виключно на виробництві, підприємства змушені фінансувати заходи, що забезпечують безпеку своїх співробітників, і захищати свою власність.

Кримінологи звертають увагу також і на моральний збиток, що завдається суспільству економічною злочинністю. «Говорячи про моральний збиток, – пише А. В. Шестаков, – вчені мають на увазі те, що така злочинність розкладає суспільство, підриває віру населення в діяльність державних інститутів, а також у можливість чесно брати участь у конкурентній боротьбі і чесно отримувати прибуток. Нематеріальна шкода, що завдається економічною злочинністю, може виразитися у виникненні надмірної недовіри представників ділових кіл один до одного, в падінні суспільної моралі, а надалі – в повній соціальній дезорганізації» [17, 130].

П. С. Берзін виокремлює категорію так званих «комбінованих» наслідків, що означає врахування їх при кваліфікації злочинів у сфері господарської діяльності на підставі визначення характеру і змісту

їх (наслідків) різновидів, зокрема, коли матеріальна шкода поєднується зі шкодою іншого виду (наприклад, моральною, шкодою, пов'язаною з приниженням честі, гідності й ділової репутації фізичної чи юридичної особи, іншим обмеженням законних прав чи інтересів таких осіб як суб'єктів господарської діяльності) [7].

В контексті практичного застосування показника ціни економічної злочинності слід усвідомлювати, що шкода, завдана злочинцем, та фінансові витрати на злочинність стають все більш важливим інструментом для прийняття політичних рішень, пов'язаних зі злочинністю та її впливом на суспільство. Однією з цілей системи кримінальної юстиції є зменшення рівня злочинності і страху перед злочинністю, її соціальних і економічних наслідків. Дані про ціну злочинності допомагають зробити більш вірогідними судження про переваги альтернативних стратегій і програм, тому повинні враховуватися при прийнятті рішень про розподіл ресурсів для боротьби зі злочинністю – як у цілому, так і щодо різних видів злочинів. Показник вартості злочинності може бути використаний для моніторингу зниження рівня економічної злочинності, визначення пріоритетів з огляду на обмежені ресурси, де відправною точкою аналізу буде розмір завданої злочинами шкоди, а не сума (кількість) злочинів.

Як писав у свій час Г. Беккер, «помста, залякування, безпека, реабілітація та компенсація є, ймовірно, найголовнішими з усієї безлічі бажаних цілей політики боротьби зі злочинністю, запропонованих за всю людську історію. У порівнянні з цими мотивами, мінімізація втрат суспільства може здатися вузькою, примітивною і навіть дещо дивною метою... Наприклад, якщо покарання визначається у вигляді штрафу оптимального розміру, мінімізація втрат суспільства повинна бути еквівалентною повній компенсації збитку, понесеного жертвами [4].

Висновки. Ціна злочинності – це кримінологічний показник, що відображає економічні або інші наслідки злочину, які мають вартісне втілення та піддаються економічній оцінці, а також витрати на упередження злочинності. Ціну економічної злочинності слід визначити як грошову оцінку або вартісне втілення суспільно-небезпечних наслідків економічних злочинів та включати до її складових: 1) пряму матеріальну шкоду; 2) непрямі втрати – упущену вигоду; 3) витрати на кримінальну юстицію. У зв'язку із проблемою, яку умовно можна назвати економікою злочинності та протидії їй, невільно згадуються слова Нільса Крісті: «Боротьба зі злочинністю стала індустрією. Однак індустрія повинна бути збалансованою» [18]. Відтак основне кримінологічне завдання показника ціни економічної злочинності бачиться у критичній оцінці суспільством оптимальності своїх зусиль у забезпеченні кримінологічної безпеки економічної діяльності.

Література:

1. Дашков Г. Развитие и современное состояние криминологических исследований в мире. Вступительная статья / Г. Дашков // Криминологические исследования в мире / НИИ проблем укрепления законности и правопорядка. – М.: Манускрипт, 1995. – С. 3-19.
2. Мельничук Т. В. Економіко-кримінологічний аналіз ціни злочинності / Т. В. Мельничук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Випуск 21. – Частина 1. – Том 3. – С. 64-69.
3. Becker Gary S. Economic Analysis and Human Behavior / G. S. Becker // In: L. Green and J. Kagel (eds.) *Advances in Behavioral Sciences*. Norwood (N. J.): Ablex Publ. Corp., 1987, v. 1, p.3-17.
4. Becker G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach / G. S. Becker // *Journal of Political Economy*. – 1968. – Vol. 76. – P. 169-217.
5. Phillips L. The Economics of Crime Control / Phillips L., Votey H. L. Jr. // *Beverly Hills etc.*, 1981. – P. 24-33.
6. Reynolds M. M. The Economics of Criminal Activity / Reynolds M. M. // *The Economics of Crime*. N. Y. etc., 1980. – P. 27-70.
7. Берзін П. С. Злочинні наслідки в механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08 / П. С. Берзін. – Київ 2010. – 35 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inter.criminology.opua.edu.ua/?p=2010>.
8. Про затвердження форми картки обліку сум шкоди, завданої злочином, та Інструкції щодо її заповнення. ДСА України; Наказ, Інструкція, Форма типового документа від 17.02.2005 № 21.
9. Schnaider F., Enste D. Increasing Shadow Economies All Over the World – Fiction or Reality? A Survey of the Global Evidence of their Size and of their Impact from 1970 to 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economics.unilinz.ac.at/Members/Schnaider/EnstSchn98.html>.
10. Всемирный обзор экономических преступлений. Декабрь 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pwc.com/ua.
11. National Association of Crime Victim Compensation Boards, «2012 VOCA Cap May Remain Level as Budget Issues Grow», *Crime Victim Compensation Quarterly* (Alexandria, VA: NACVCB, 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nacvcb.org/NACVCB/files/ccLibraryFiles/Filename/00000000114/newsletter.2011-2final.pdf>.
12. Saviano R. Where the Mob Keeps Its Money / Roberto Saviano. August 25, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2012/08/26/opinion/sunday/where-the-mob-keeps-its-money.html?_r=1&pagewanted=all#h []
13. Михайленко О. Р. Проблеми правоохоронної діяльності у боротьбі з економічною злочинністю / О. Р. Михайленко // Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 15–16 грудня 1998 р. [Харків]. – Х., 1999. – 286 с. – С. 113-116.
14. Криминология: учебник / Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. – М.: БЕК, 1998. – 553 с.
15. Kar D. Illicit Financial Flows from Developing Countries Over the Decade Ending 2009 / Kar D., Freitas S. – 2011. – 88 p.
16. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007-2015 роки. Київ – 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iee.org.ua/files/pub/kruchkova/konz_full.pdf.
17. Шестаков А. В. Теневая экономика: учебное пособие / А. В. Шестаков. – М.: Дашков и Ко, 2000. – 152 с.
18. Кристи Н. Борьба с преступностью как индустрия. Вперед, к Гулагу западного образца / Кристи Нильс / Пер. с англ. А. Петрова, В. Пророковой; Предисл. Я. Гилинского. – 2-е изд. – М.: Центр содействия реформе уголовного правосудия, 2001. – 216 с.

Мельничук Т. В. Цена экономической преступности: проблемные аспекты определения и применения

Аннотация. В статье анализируются подходы к определению показателя цены экономической преступности в постсоветской и зарубежной криминологии, на основе ведомственных статистических данных о размере материального ущерба, причиненного выявленными преступлениями, определена цена экономической преступности в современной Украине, очерчены преимущества и перспективы практического применения этого показателя.

Ключевые слова: экономическая преступность, цена преступности, последствия преступности, ущерб, вред.

Melnychuk T. The Cost Of Economic Crime: The Problem Aspects Of Definition And Use

Summary. The article presents the analysis of the approaches to the definition of the cost of economic crime in post-Soviet and foreign criminology. The cost of economic crime in modern Ukraine is determined based on departmental statistics on the extent of losses caused by the identified crimes. The advantages and practical perspectives of this indicator are outlined.

Keywords: economic crime, cost of crime, the consequences of crime, loss, damage.